

Български художници в Академията за изящни изкуства, Флоренция (1880-1945)

Анжела Данева

ВИЗИИ ВИЗИИ

Анжела Данева е студентка в магистърска програма „Сравнително изкуствознание“ в НБУ.

Настоящият текст представя неин проект в рамките на европейската програма за обмен на студенти „Еразъм-Сократ“, осъществен през периода 17 февруари – 17 май 2006 г.

във Флоренция в архива на Академията за изящни изкуства,

Националната централна библиотека, Библиотеката на „Уфици“ и Немския културен институт.

Идеята за едно проучване на архивите на Академията за изящни изкуства във Флоренция възникна в рамките на курса „Съвременно българско изкуство“, воден от доц. Ружа Маринска през 2005 г. в НБУ. С нейна подкрепа беше набелязана основната идея и задача на проекта – да се събере, доколкото е възможно, документирана информация за всички български художници, учили и завършили Академията във Флоренция в периода от 1880 до 1945 г.

Тук трябва да изкажа специална благодарност на проф. Умберто Риналди – директор на Италианския културен институт в София, чиято препоръка беше необходима, за да получа желаното съдействие от страна на администрацията на Академията за изящни изкуства и архива към нея. С така формулираната важна за историята на изобразителното ни изкуство задача и с необходимите препоръки получих отзивчивото и професионално съдействие на д-р Маурицио Карнашали и на неговата асистентка Кристина Франчини от архива на Академията.

Търсенето на документирана информация в архиви, библиотеки и културни институции е свързано с търпение и постоянство и не винаги се увенчава с желаните и очаквани резултати. Най-малкото и на пръв поглед незначително намерено сведение може да хвърли светлина върху културните взаимоотношения на България с европейските художествени центрове.

За съжаление от документираната информация в архива на Академията за изящни

Мавродинов Т.
Македонка
нач. на 20.век

Мавродинов Т.
Венеция
нач. на 20.век

изкуства във Флоренция липсват части от общия регистър на записаните студенти за периода 1923-1933 г.; липсва документацията на специализирания курс „Голо тяло“ за годините 1893-1898 и 1932-1934. От наличните деловодни документи, консултираните регистри и изпитни протоколи се откриха 41 български имена. За някои от тях информацията е по-изчерпателна (биографични данни, фотографии, адресни регистрации в Италия, дати и години на записване в Академията, стипендии, изучавани предмети и оценки от изпити, информация за получавани награди и поощрения, плащани административни такси), за други – документираните сведения съдържат единствено името, допълнено от някои оскъдни и не винаги правилно изписани биографични данни. Голяма част от намерените български имена са знакови за историята на българското изобразително изкуство, като тези на Антон Митов, Петко Клисуров, Христо Станчев, Борис Михайлов, Веселин Стайков, Зоя Паприкова, друга част от тях са слабо известни или напълно непознати. Знаем, че много млади българи след Освобождението се отправят към големите европейски културни центрове – Мюнхен, Флоренция, Турин, за да придобият знания, които по това време не могат да получат в страната ни. Образованието, получено в тези престижни места, дава на българите основно умения и самочувствие, но също така ги приобщава и към европейското художническо семейство. Естествено е да се запитаме с какво е привличала вниманието и интереса на българите Академията за изящни изкуства във Флоренция от края на XIX до първите десетилетия на XX век. Какви са били социокултурните, а може би и политически връзки между България и Италия през този период? Може да се потърси още веднъж отговор и на въпроса „Къде сме ние?“ в контекста на европейското изобразително изкуство. Може би отговорите трябва да потърсим в политико-административната история на двете държави, в историята на самата Флорентинска академия и, разбира се, не на последно място в социокултурните аспекти и в психологическите нагласи на самите български художници.

Корените на Академията за изящни изкуства във Флоренция трябва да се търсят в далечната 1562 г. (основана от Вазари и други художници и скулптори с подкрепата на дук Козимо I Медичи)¹, но органичната и модерна форма на художествен институт Академията получава през 1784 г. по инициатива на дук Пиетро Леополдо I ди Лорена. През вековете Флорентинската академия преминава през различни политически и административни, културни и художествени реформи и етапи на развитие, които в крайна сметка предпоставят и оформят днешната ѝ визия – на художествен институт, запазил традициите и ценностите от времето на Ренесанса, но който има амбицията – както пише проф. Доменико Виджано² – „да бъде опозиция на всякакви импровизации и неясна интелектуалност, безпристрастно да издига професионалисти на висотата на съвременните артистични изисквания и нужди“³. Ходът на развитие на италианското изкуство засяга и е тясно свързан и с Флорентинската академия, която продължава да се чувства близка с идеите от епохата на Ренесанса, но едновременно с това не е подмината и от новите, революционни промени на времето. Поддръжници на традицията и академичния стил в Академията през XIX век са Пиетро Бенвенути, Лоренцо Бертолини, Рафаело Морген, Джовани Дюпре, но също така има и ученици на Академията поддръжници на новите течения в изкуството, като Адриано Чекони, Телемако Синьорини, Силвестро Лега, Одоардо Борани, Вито г` Анкона и Джовани Фаттори, който по-късно управлява катедрата „Голо тяло“ в Академията⁴. От чуждестранните преподаватели в историята на Академията се споменават имената на Давид, Енгър, Овербах. Преподаватели през първите десетилетия на новия XX век са Феличе Карена, Галилео Чини, Джузепе Грациози, Романели, Отоне Росай, Примо Конти, Уго Капочини, Гастон Антонио Берти, Куинто Джерманти, Куинто Мартини, Рудолфо Маргери и др.⁵ През всичките тези години Флорентинската академия следва своя еkleктична формула за развитие на художически вкус, в която намират място макиализъм⁶, импресионизъм, поантилизъм и стил либерти⁷. *Най-ярки примери за този художествен еkleктизъм в живописата са Плинио Номелини и Феличе Карена*“, пише Витория Корти в „L`Accademia di Pietro Leopoldo“⁸. В такава художествена и културна ситуация през последните две десетилетия на XIX в. прекрчават прага на тази стара просветна институция във Флоренция първите български художници – *Антон Митов, Христо Станчев, Петко Клисуров, Борис Михайлов, Георги Евстатиев, Васил Димов, Тодор Мавродинов, Минчо Хаджиев, Георги Русков, Антон Кифалов, Борис Живков, Георги Гечанов*. Регистрите на Академията дават информация за изучаваните от тях предмети в общите и специализирани курсове и в курсовете по „Голо тяло“. Това са: рисунка по натура и по гипсов модел, моделиране, скулптура, теория и приложение на перспективата, теория на орнамента, анатомия (остеология), митология, литература, история на изкуството и гравюра. Оценките на тези първи български възпитаници на Флорентинската академия са отлични и за високите си постижения те са награждавани със сребърни медали и сертификати⁹.

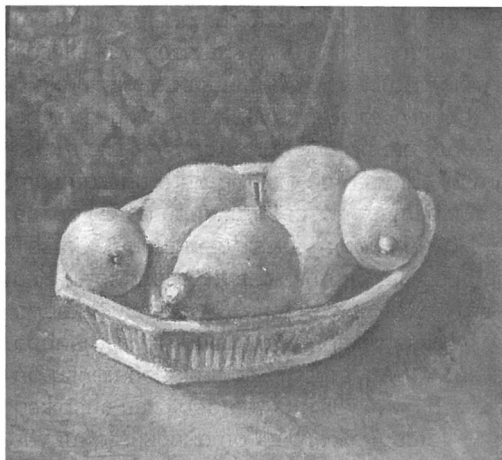
Завършвайки академичното си образование, някои от тях избират да се върнат в България, за да работят за обществения и културния престиж на новата ни държава, като Антон Митов, Борис Михайлов, Петко Клисуров. Академичното образование, получено във Флоренция, им позволява да се включат в изграждането на откритото у нас училище по рисуване през 1896 г. (ДРУ), което по-късно е преименувано на Държавно художествено-индустриално училище, а през 1921 г. е преобразувано в Художествена академия. А Христо Станчев, Георги Евстатиев, Христо Данов и други след завръщането си в България избират учителската професия като възможност за професионална реализация.

Намерените в архива на Флорентинската академия български имена можем да разделим на известни и непознати. За някои от известните на историята художници сведенията в издадените за тях монографии и статии се потвърждават, за други художници данните се допълват и доизясняват или се добавят нови.*

Към групата на известните имена в историята на българското изкуство принадлежат Антон Митов (1862-1930)¹⁰, Петко Клисуров (1865-1933)¹¹, Борис Михайлов (1868-1921)¹², Христо Станчев (1870-1950)¹³, Георги Евстатиев (1875-1923)¹⁴, Васил Димов (1878-1941)¹⁵, Борис Георгиев (1888-1962)¹⁶, Веселин Стайков (1906-1970)¹⁷, Зоя Паприкова (1902-1951)¹⁸, Александър Стаменов (1905-1971)¹⁹, Димитър Хинков (1904-1988)²⁰, Петър Вълчев (1905-1964, с. Бойница/Кула)²¹. Повечето от тях са оставили неизличима диря в българското изобразително изкуство, в обществения и културния живот на страната.

Другите имена са на малко познати или съвсем неизвестни художници, завършили или само посещавали курсовете във Флорентинската академия през различни години от края на 19. и началото на 20. век. Някои от тях са учили най-напред в Художествено-индустриалното училище или в Художествената академия в София като Петър Ангелов Павлов (1880-1957)²², Панайот Николов Попов (03.05.1880 - ?, Карлово)²³, Димитър Михайлов Крачков (р. Лясковец, 1896-1973)²⁴, Димитър Георгиев Ангелов (р.1905 - ?, Ямбол)²⁵, Младен Христов Китанов (1914-1999, Червен бряг)²⁶, Добриня Димитрова Куйкова (Калиона)(р.1906 – ?, Казанлък)²⁷, Младен Младенов (9.09.1880 - ?, с. Долно Камарци)²⁸, а други - като Тодор Диков (р.1912 - ?)²⁹ например – завършват „Скулптура“ в Академията за изящни изкуства в Прага и след това специализират във Флорентинската академия. Вероятно за всички тях Академията във Флоренция е била връх в образователната им кариера.

Предвид че почти всички български художници са се представили добре и с достойнство във Флорентинската академия е възможно да допуснем, че някои от тях са се опитали да се реализират и в чужбина. Дали са били приети в „центъра“ на художествения живот тогава, как са се развили в професионално отношение, можем само да гадаем. Със сигурност обаче голяма част от художниците избират да се върнат в България. Някои от тях продължават обучението си в Софийската академия като Мавроди Ставрев Бояджиев (23.05.1906 - ?, Стара Загора)³⁰ и Тодор Мавродинов (1871-1920, Разград)³¹, който

Китанов М., *Натюрморт с лимони*,
ок. 70-те г.

след завръщането си в България и вероятно след завършване на ХА в София приема учителската професия (според сведения на неговия внук) като основно поле за творческа изява. Много други обаче, като Христо Тодоров Данов³², въпреки таланта, желанията и постиженията си са останали встрани от художествения живот у нас³³, а творчеството им, ако са оставили такова, е непознато и неоченено от историята на изкуството в България.

Групата на неизвестните или „проблемни“ имена се оформи в края на проучването в архива на Академията. Проблемни, доколкото

за българското изобразително изкуство тези имена са непознати. В архивните документи на Флорентинската академия за тях има оскъдни факти, които трудно могат да ни разкрият човека художник зад името. Със сигурност обаче може да се твърди, че хората, носили тези имена, са дишали въздуха и са били част от творческата атмосфера в ателиетата и учебните зали на Флорентинската академия. Това са Атанас Атанасов³⁴, Иван Станков Василев (р. 1897 - ?, Лом)³⁵ – за него проф. Карена е написал „Ученолюбив, изпълнителен, с добра подготовка, отличен студент, дава много надежди“. Друго име, което „дава много надежди“ и заслужава внимание, ако се съди по дългия списък от изучавани предмети, получени два сребърни и два бронзови медали и три грамоти, е името на Милослав Георгиев Казанджиев³⁶. Той е 24-годишен, когато постъпва в Академията в края на 1899 г. За съжаление биографичната му справка липсва – не знаем къде, но вероятно е роден около 1875 г.

Документираната, но ограничена информация в архива за получени награди за добри резултати – медали и грамоти, ни дава право да отдадем дължимото и на другите „проблемни“ имена. Това са Георги Гечанов (на 20 г., от Пазарджик)³⁷, Минчо Иванов Хаджиев (на 19 г., от Казанлък)³⁸, Георги Русков (на 18 години, от Хасково)³⁹, Борис Живков (от Казанлък)⁴⁰. За имената на Антон Лазаров Кифалов (на 23 г., от Тетевен)⁴¹, Иван Христов⁴², Асен Балкански (11.08.1903, Русе)⁴³, Дима (Димка) Иванова Ковачева (05.02.1905, Варна)⁴⁴, Никола Бочев⁴⁵, Лукреция Тарапанова (р.1900- ?, в Букурещ, нац. българка)⁴⁶, Мария Караджова⁴⁷, Никола Черкезов⁴⁸, Елиза Маринова⁴⁹, Андрей Исконов и Георги Исконов⁵⁰ няма почти никаква конкретна информация. Можем само да предполагаме, че и те, кой повече, кой по-малко, са показали добри резултати по изучаваните от тях специалности. В този смисъл ограничената и частична информация предполага внимателно интерпретиране, съпоставяне на факти и събития, за да се

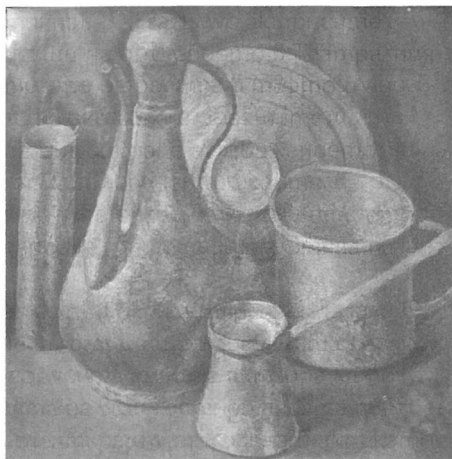
изгради, доколкото е възможно, по-добра представа за интересите на човека и художника, стоящ зад името в регистъра. Такава ситуация прави трудно проследяването на жизнения и творческия път на тези художници и оставя празни места в историята на изобразителното изкуство.

Видно е, че желание, любознателност и отвореност към нови светове и идеи у нашите художници от края на 19. и първите десетилетия на 20. в. не липсват. Ясно е, че по талант и по усвояване на художнически качества много от българите не отстъпват на колегите си от Флорентинската академия по това време. В тази връзка можем да посочим, че повече от

половината намерени имена на български художници, учили във Флорентинската академия, са преминали пълния курс на обучение, специализирали са и съответно са получили дипломи за художници от нея. От завършилите пълния курс на обучение можем да споменем имената на Антон Митов, Петко Клисуров, Борис Михайлов, Христо Станчев, Иван Василев, Милослав Казанджиев, Христо Данов, Георги Гечанов, Димка Ковачева, Димитър Крачков, Димитър Ангелов, Добриня Куйкова, Мавроди Бояджиев.

Специализиралите български художници във Флоренция, през различни години от началото на века, са Веселин Стайков, Александър Стаменов, Младен Младенов, Тодор Диков, Панайот Попов, Петър Павлов. Останалите вероятно пътят са посещавали определени курсове в Академията. Някои от тях, както е видно от документираната информация в архива, не са били особено редовни, активни и прилежни в усвояване на преподавания учебен материал. Вероятно комбинацията на специфична душевност с финансови и здравословни причини са мотивите за това поведение на българските възпитаници от Флорентинската академия.

Особената социокултурна среда в България ли е причина за неизвестността и забравата на делата на някои от българските флорентински възпитаници от края на 19. и началото на 20. век? Съществуват ли някъде „забравени“ техни произведения? Може ли да бъдат намерени връзки между тези художници и голямото количество безименни картини, циркулиращи на художествения пазар у нас? Всички тези въпроси засега нямат и остават без конкретен отговор. Не пречи обаче да споменаваме и да търсим обяснение за по-малко известните и „проблемни“ имена, защото те също са част от българското присъствие на европейската художествена сцена и показват качествата и жизнеността на оформящото се българско изобразително изкуство и неговия

Китанов М., *Натюрморт с медни съдове*
ок. 70-те г.

европейски път на развитие от началото на миналия век⁵¹.

Така че ако някоя някога успее да нареди правилно този интересен и пълен с предизвикателства пъзел, наречен История на българското изобразително изкуство от края на 19. и началото на 20. век, то днешната ситуация на изкуството ни би могла да придобие много интересни, вероятно различни очертания и измерения. Дотогава обаче трябва да се събират и подреждат дори и малките и понякога струващи ни се незначителни фрагменти история, за да може в крайна сметка да се получи единна и цялостна панорама на раждането и развитието на новото българско изобразително изкуство от края на 19. и началото на миналия век.

Работата в архива на Академията за изящни изкуства във Флоренция и близостта до библиотеки и културни институти бе достатъчен повод и добра възможност (не без дистанционната помощ и насоки на доц. Маринска) да се уточнят някои аспекти от взаимоотношенията между Асоциацията на италианските художници (основана през 1905 г. от галериста С. Hautmann и с участието на художници от Академията за изящни изкуства във Флоренция)⁵² и Дружеството на българските художници в София.

Важно е да се отбележи, че в програмата на Асоциацията на италианските художници са заложили разменни гостувания (изложби) с художници от различни европейски държави. Тези изложби нямат характера и амбицията на значими международни изложби от ранга на международното биенале във Венеция (1910) или международната изложба в Рим през 1911 г. например⁵³.

Тяхната цел е „да се извадят на яве разнообразните плодове на съвременното изкуство“ (с. 109 на каталога, гл. Съобщения) и да се създадат връзки между художниците. Експозициите са с продължителност от осем месеца и са с комерсиална цел. В Съвета на Асоциацията влизат членове от Академията за изящни изкуства (Флоренция) – художници (Ф. Андреоти, Т. Конти, Ф. Джоли и др.), скулптори (Дж. Касиоли, А. Ривалта и др.) и архитекти (Л. Калдини, Р. Мацанти и др.). Член-кореспонденти на асоциацията са художници от Австрия, Белгия, Дания, Франция, Германия, Великобритания, Холандия, Испания, Съединените щати. На изложбите могат да участват и художници, които не са членове на асоциацията – италианци и чужденци.

От консултираните каталози за изложбите на Асоциацията на италианските художници във Флоренция за първи път отчитаме българско художническо присъствие на V изложба, организирана през 1909-1910 г. във Флоренция: Иван Ангелов⁵⁴, Антон Митов и Иван Мърквичка участват с по едно свое произведение.

Стефан Иванов участва с произведението си „Сомнамбула“, но то и още много други

произведения не са намерили място в каталога.

Самият факт български творби и художници да се поставят на европейска

художествена сцена редом с произведенията на италианци (Фонтана, Ривалта, Панерай и още мн. др.) и с произведенията на художници от Франция, Холандия, Испания, Белгия, Англия говори за осъзнати творчески сили и самочувствие у нашите художници, но едновременно с това показва признание и уважение от страна на европейските държави. Вярно е, че през първото десетилетие на 20. век в другите европейски страни се прави модерно изкуство, различно от академичното. Вярно е, че Ангелов, Митов и Мърквичка са класиците битописци на българското изобразително изкуство и творчеството им се свързва с академичния начин на изобразяване, преподаван в ДРУ. Но ако тези репродукции биха могли да се видят в цвят и багра, или още по-добре на живо, ще сме спокойни, че що се отнася до живописно майсторство и умение да се пресъздава състояние и настроение, нашите класици по нищо не отстъпват на европейските си колеги.

България официално фигурира за първи път като член-кореспондент в каталога на VI изложба на Асоциацията на италианските художници през 1910-1911 г.⁵⁵ Държавата е представена от Стефан Иванов, Антон Митов и от Дружеството на художниците, но без да участват произведения на български художници. В същия каталог за първи път има кореспонденти и на Русия (И. Покитанов, Е. Лифарт) и на Парагвай (Х. да Понте).

Българско участие има и в каталога на VII изложба на Асоциацията на италианските художници през 1911-1912 г. и в каталога на VIII изложба през 1913 г. На VII изложба откриваме още едно непознато име на български художник - Оскар Сочек и неговите маслени произведения. В каталога е публикувано само произведението му „Пространство“, но в индекса на

I. Angeloff.
ANGELOFF IVAN
N. 19
Dinner in the garden.
Dinner in the garden.

A. Caputo.
BARACCINI CAPUTO ADRIANO
N. 20
Pines in Capri.
Pines in Capri.

E. Marzi.
MARZI EZIO
N. 21
The artist at work.
The artist at work.

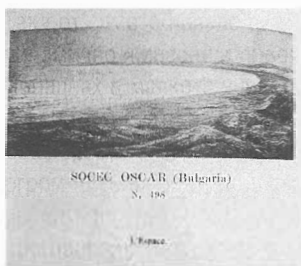
A. Mitoiev.
MITOIEV ANTONIO
N. 22
The market.
The market.

I. Mrkvička.
MRKVICKA IVAN
N. 23
The artist.
The artist.

A. Muzzi.
MUZZI ALBA
N. 24
The forest.
The forest.

SOČEC OSCAR (Bulgaria)
N. 498

L. Paganò.

художниците и техните произведения Оскар Сочек участва с още два маслени пейзажа под № 499 и 500. Въпреки лошото качество на репродукцията на картината „Пространство“ все пак може да се види, че художникът пресъздава с вещина величавостта на големите природни пространства, използвайки фактура, подходяща гледна точка и вероятно багра.

Това е още един случай, който показва колко важно е за историята на изкуството да търси отговори на въпросите за това „Кой кой е“ в българското изобразително изкуство. Това е още един повод и поредно доказателство, че българските художници в началото на миналия век са имали талант и самочувствие, представяйки се на европейското художествено поприще. Защото със сигурност не е случайно, че в първите десетилетия на века България и нейните художници са канени и са участвали на много международни културни и художествени инициативи. Ще спомена само някои международни изложения като изложенията в Париж (1900), Сейнт Луис (1904), Лиеж (1905) и международната изложба през 1911 г. в Рим.

За българската международна изява в Рим (1911) Андрей Протич е написал обстойна статия⁵⁶. Аз само ще цитирам отзивите за българското участие на италианската критика в лицето на Микеле де Бенедети и Виторио Пика.

Де Бенедети пише: „Говоря за художници, а не за изкуство, защото е невъзможно да бъде направено

сравнение между малкото платна и изключително малкото скулптури, една-единствена, да не кажа почти никаква, прилика на характери, които да ни карат да мислим, като в Сърбия, за род и произход. Мисля, че произведенията, представени на българската изложба, показват школата на държавата, в която са учили малкото български художници.

Помня Маринов с неговата голяма модернистична акварелна рисунка; един пейзаж на Баджов („Лято“) неударжим, но резултатен; „Лъвов мост“ в София“ добра импресия на Петров и един „Залез“ на Иванов, който има и една качествена „Глава на жена“. Иван Мърквичка представя две картини с традиционни обичай – „Национален танц“, работен с непринуденост, но прекалено конвенционален. Ярослав Вешин излага две картини –

„Завръщане от маневри“, представяща принцове и генерали, важни особи на коне или стоящи, които се разпознават по всичките копчета и звезди по униформите, но нарисувани с много умение, така че всяко Военно министерство на която и да е държава би се радвало да има подобен художник... служебен.

Това, което знаем, е, че България няма традиции, нито артистичен дух, но предвид енергията и дисциплината, които приличат на германските, тези качества може би в наше време имат по-голямо значение.⁵⁷ Ако Де Бенедети е госта пестелив в критичните си бележки за българското изкуство, то критиката на Виторио Пика (спец. Комисар, отговарящ за чуждестранното изкуство на изложбата) е съвсем лаконична. „...В българската зала между множеството негодни или банални имитации на френски, немски или италиански художници отпреди 20 или 50 години се забелязват изглед на „Лъвов мост“ в София“ от Никола Петров и един въздействащ залез на Стефан Иванов; не е лишен от една сигурна и впечатляваща представителност малкият бронзов релеф на „Двете български принцеси“ от Андрей Николов“⁵⁸

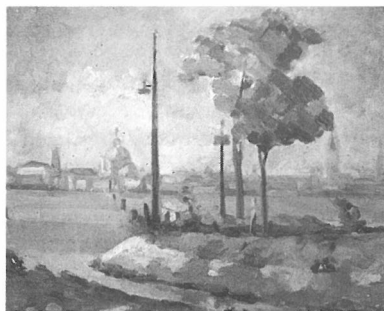

Няма да коментирам отзивите за българското представяне на тази изложба, това е направено достатъчно добре от Андрей Протич. Ще добавя само, че единствената българска творба, публикувана във внушителния каталог на международната изложба в Рим през 1911 г., е работата на Андрей Николов – „Портрети на принцесите Евдокия и Надежда“. И така в края на тримесечния период, прекаран във Флоренция в проучване на италианските културни институции, се разкри една малко по-точна картина на художествения живот в България от края на 19. до първите десетилетия на 20. век. Видяха се връзките на българската Художествена академия с Академията за изящни изкуства във Флоренция през същия период. Уточнена беше българската връзка с Асоциацията на италианските художници. Очертах се по-ясно и намериха задоволително обяснение подвъпросни моменти в биографията на някои български художници. Появиха се нови, непознати имена и личности, чието място в развитието на художествения живот в България заслужава и тепърва трябва да бъде уточнено.

Вълчев П., *Пейзаж с лодки*, ок. 30-те г.

Вълчев П., *Венеция*, ок. 30-те г.

Библиография:

Академия за изящни изкуства, Флоренция – Архив.

Главни регистри, списъци и картотеки, деловодни документи, изпитни протоколи.

Biagi. Luigi. L'Accademia di Belle Arti di Firenze, Origini dell'Accademia, Firenze, MCMXLI-XIX KIF

Cavalineri. C. (?) (името на автора е добавено допълнително и е изписано ръкописно с молив)

Notizie storiche intorno alla R. Accademia delle Arti del Disegno in Firenze, Firenze, 1873 KIF

Calcagni. Artemisia. A.; Chimiri. Lucia, Arte Moderna a Firenze. Cataloghi di esposizioni 1900-1933, Centro Di, FI, 1988

De Benedetti. Michele, L'esposizione internazionale di Belle Arti in Roma nel 1911, Roma, Nuova Antologia, p. 54-56, BNCF

Esposizione internazionale di Roma, 1911 Catalogo della mostra di Belle Arti, 1911, Bergamo, Istituto italiano d'Arti Grafiche BNCF, KIF

Pica. Vittorio, Arte mondiale a Roma 1911. Artisti svizzeri, greci, armeni e balcanici. Bergamo, Istituto Italiano d'Arti grafiche – Editore, 1913, p. CXL-CXLVIII /Bulgaria – p. CXLIV/ Biblioteca degli Uffizi, KIF

Martucci. A., Corti. V., Federici. R., Bernardi. L., L'Accademia di Belle Arti di Firenze 1784-1984, Firenze, 1984

Белмустаков. Л., Христо Станчев. Живот и творчество, София, БХ, 1955

Божков. А., Веселин Стайков, София, БХ, 1980

Георгиева. М. Съюзът на южнославянските художници „Лада“. Българското изкуство на южнославянските изложби 1904-1912, София, 1994

Грозданов. Д., Изложбата на Димитър Хинков, Сп. Изкуство, 1977, бр. 4, с. 34-35

Грозев. А., Александър Стаменов, София, БХ, 1964

Лавренов. Ц., Веселин Стайков, София, БХ, 1954

Маринска. Р., Българската живопис (1900-1950). София-Европа в контекста на европейското изкуство., София, 1999

Маринска. Р., Рангелова. Б., Добрев. М., Зографова. Катя К., Добрева. Мария. Родът Митови в Българското изобразително изкуство, НХГ, 2001

Маринска. Р., Биография на моята сестра Султана Суруджон от София Суруджон., Art in Bulgaria. Изкуство., 2000, бр. 73-74, с. 23-24 и 5-7.

Марински. А., Иван Ангелов 1864-1924. Живот и творчество., София, БХ, 1959

Митов. Ст., Антон Митов. Живот и творчество, София, БХ., 1957

Михайлова. И., Зоя Паприкова, София, БХ, 1970

Рачева. Пл. Димитрова, Борис Георгиев от Варна 1888-1907, Варна, изд. Зограф, 2002, с. 19-31

Петров. Ц. Трета самостоятелна изложба на Димитър Хинков, Сп. Изкуство, 1973, бр. 9-10, с. 64

Попов. П. Изложбата на Димитър Хинков в Русе, Сп. Изкуство, 1971, бр. 7, с. 36

*Бележките с тъмен шрифт в текста са нова информация.

¹ Biagi. Luigi. „L'Accademia di Belle Arti di Firenze, Origini dell'Accademia“, p. 7-15.; Cavalineri. C. „Notizie storiche intorno alla R. Accademia delle Arti del Disegno in Firenze“ – според Кавалинери годината на основаване на Академията по рисуване е 1563 до 1784. с. 5-18.

² Проф. Вуджано. Доменико, директор на Академията за изящни изкуства във Флоренция от 1984 до 2002 г.

³ „L'Accademia di Belle Arti di Firenze 1784-1984. с. 9.

⁴ В официалния сайт на Академията за изящни изкуства във Флоренция; Corti. V., „L'Accademia di Belle Arti di Firenze 1784-1984“, „L'Accademia di Pietro Leopoldo“, с. 41-104.

⁵ в. п. т.

⁶ „Макиализъм“ (от ит. *Macchia* – петно) - течение в италианското изобразително изкуство, близко до импресионизма.

⁷ „Стил „либерти“ (от ит. *stile Liberty*) – идентичен със „сецесион“ (нем. *Sezessionstil*), „ново изкуство“ (фр. *Art nouveau*) или „модернизъм“ (исп. *modernismo*).

⁸ Corti, V., „L`Accademia di Belle Arti di Firenze 1784-1984“, „L`Accademia di Pietro Leopoldo“, с. 104.

⁹ Наградите и поощренията (сертификати) се връчват от Президента на Академията на избрани от професорите на съответните катедри студенти. От всяка катедра може да се изберат само двама от отлично представилите се студенти, които получават сребърни медали с парична стойност 20 италиански лири. Поощренията (сертификати) могат да се дават без ограничения на добре представителите се през учебната година (Cavalineri, C., „Notizie storiche intorno alla R. Accademia delle Arti del Disegno in Firenze“).

¹⁰ Записан в главния регистър на Флорентинската академия за 1860-1890 г.; Учи „Живопис“ в Академията от 1881 до 1885 г. при проф. Чаранфи (Флорентинската фамилия Чаранфи се изписва с буквата „н“). **Бронзов медал за гравюра през 1881/1882; Сребърен медал по „История на изкуството“ през 1883/1884 г. Спечелени конкурси: 1882/1883 – по анатомия и митология; 1883/1884 – рисунка по натура и по гипсов модел. 1885 –** Получава диплома за художник.

¹¹ Записан в главния регистър на Флорентинската академия за 1860-1890 г.; Учи спец. „Живопис“ от 1884 до 1887 г.. През 1886/1887 е в спец. курс по „Рисунка“. 1884/1885 г. – Грамота и сребърен медал за рисунка по натура; 1885/1886 г. – три сребърни медала и парична награда 40 и.л. за рисунка по гипсов модел, рисунка на орнамент и гравюра; през същата уч. година печели и конкурсите по анатомия, митология и перспектива; 1886/1887 г. – Сребърен медал и парична награда 50 и. л. за рисунка по гипсов модел. Печели и конкурса рисунка по натура.

¹² Записан в главния регистър на Академията за 1884-1905 г.; регистър на курса „Голо тяло“ за 1891-1892 г.; Посещава общия курс на Академията от 1888 до 1892 г. и специализирания курс „Голо тяло“ от 16.09.1892; 1889 г. – Бронзов медал за гравюра; 1890 г. – печели конкурс за рисунка по гипсов модел; 1891 г. - грамота за рисунка по гипсов модел; 1892 г. - Бронзов медал на изпита по митология.

¹³ Записан в главния регистър на Флорентинската академия за 1860-1890 г.; посещава общия курс „Рисунка“ от 1890 до 1893 г. 1891 г. - завършва със сребърен медал; 1892 г. – на изпита рисунка по гипсов модел получава 20 т. и завършва с отличие. 1893 г. – взима с отличие изпита по рисунка от натура.

¹⁴ Записан в главния регистър на Академията за 1884-1905; регистър на свободната школа „Голо тяло“ за 1891-1892 г. През 1892, 1894, 1898, 1899 г. – посещава общия курс „Декоративно изкуство“. 1899 г. - Сребърен медал за рисунка от натура.

¹⁵ Записан в главния регистър на Академията за 1884-1905 г.; Деловодни документи за 1899-1900 А.; Посещава общия курс „Рисунка“ от 1898/1899 г. и специализирания курс от 1899-1901 г.; 1898/1899 г. – получава поощрителни грамоти за рисунка от натура и на орнамент в общия курс. 1899/1900 г. – Сребърен медал за рисунка от гипсов модел в спец курс „Рисунка“; 1900/1901 г. – Сребърен медал за рисунка от гипсов модел в спец курса, грамота (Menzione onorevole) за рисунка от натура. В „Българското изкуство на южнославянските изложби 1904-1912“ (с. 205) от М. Георгиева в биографичната справка на художника е посочено, че през 1898/1899 г. В. Димов е продължил образованието си в Рим. Същата информация има и в Енциклопедията на изобразителните изкуства в България (с. 243).

¹⁶ Записан в регистъра на свободната школа „Голо тяло“ за 1909-1931; през 1912/1913 г. записва курса „Голо тяло“. В „Борис Георгиев от Варна 1888-1962“ от Рачева. Пламена Димитрова, в част „Биографични данни“(с. 49) информацията е, че Борис Георгиев е живял във Флоренция от 1914 до 1920 г., но не и че е бил записан в Академията.

¹⁷ Записан в картотека на студентите за 1937-1941 г. Специализира в Академията от 1940 до 1942 г. в курса „Живопис“ при проф. Феличе Карена.

¹⁸ Записана в регистър на Академията – Р-Е-Т – О-Z-V.

През 1926/1927 г. посещава курса „Живопис“ при проф. Ф. Карена. Според Енциклопедията на изобразителните изкуства в България (1987, т. 2, с. 318)

художничката е завършила Флорентинската академия през 1926 г.

¹⁹ Записан в картотека на студентите за 1941-1945 г. През 1941/1942 г. посещава курса „Живопис“. Според Грозев. А., Монография за А. Стаменов, посочената година на специализация в Италия е 1940.

²⁰ Записан в картотека на студентите за 1926-1949/Н; Регистър курса „Голо тяло“ за 1933-1934 г.; От 1932 до 1934 г. е записан в спец. „Стенна живопис“. Дипломира се през 1934 г. в същата специалност. 1937 г. – специализира в курса „Декоративно изкуство“.

²¹ Записан в картотека на студентите за 1926 г. Липсва друга информация. От сведенията, получени от Пламен Вълчев (син на художника), разбираме, че през 1926/1927 г. П. Вълчев е учил в Рим при проф. А. Калканядоро; През 1928/1929 г. е учил и във Виена при проф. Ф. Андри;

През 1930/1931 г. учи във Венеция, където се дипломира при проф. В. Гуди. След завръщането си в България е учител в различни градове на СЗ България и в I девическа гимназия в София.

²² Записан в главния регистър курса на „Голо тяло“ за 1899-1909 г. От 1902 до 1904 – учи в курса „Живопис“. Според Енциклопедията на изобразителните изкуства в България (1987, т.2, с.278) - през 1902 г. завършва ДРУ, а посоченият период на обучение във Флорентинската академия е 1903-1904 г.

²³ Главен регистър на Академията във Флоренция за 1884-1905 г.; Регистър на курса „Голо тяло“ за 1899-1909 г.; Деловодни документи за 1905 г. От 1903 до 1905 учи във Флорентинската академия. Учи в Академията в София от 1898 до 1903 (гл. книга на ХА в София).

В гл. книга на ХА в София годината на специализация в Италия е 1904.

²⁴ Завършва Худ. индустриално училище в София в периода от 1913 до 1920 г. с много добър успех (според документите от архива на Флорентинската академия). Записан в картотека на студентите във Флорентинската академия за периода 1925-1950/К; Регистър на курса „Голо тяло“ за 1933-1934 г.; картотека на курса „Голо тяло“ за 1934-1944 г. През 1924/1925 – посещава спец. курс „Живопис“ във Флорентинската академия; 1924 г. - премества се в Академията в Рим (!); 1928 г. - заминава за Лондон. 1934/1937 г. – посещава спец. курс „Голо тяло“ при проф. Феличе Карена. 1937 г. – получава британско гражданство. GB pass. № 381776.

²⁵ Учи един семестър в ХА в София през 1933/1934 г., спец. „Декоративно изкуство“ (според документите от архива на Флорентинската академия). Записан същата уч. година в главен регистър на Академията във Флоренция за 1925-1937 г., спец.

„Декоративно изкуство“ при проф. Галиео Чини и проф. Луиджи Биаджи. 1937 г. – получава диплома за художник. Резултати от изпитите: Орнамент – 9 от 10 т.; Гравюра – 7 от 10 т.; История на изкуството – 8 от 10 т. Посещава курсовете по „Мозайка“ и „Византийско изкуство“ в Академията на Равена.

През 1937/1938 г. е записан в пети специализиран курс „Стенна живопис“. През цялото си следване е получавал стипендия в размер на 2000 и.л.

²⁶ Завършва средното си образование в Бяла Слатина. През 1932 г. се записва в ХА - София като редовен студент в спец. „Приложно изкуство“ (според приложените в архива на Флорентинската академия документи). Записан в Академията във Флоренция в картотека на студентите за 1925-1950/К. От 1941 до 1943 г. – посещава курса „Живопис“ на проф. Ф. Карена. 1943 г. - дипломира се с издържани изпити: живопис – 8 от 10 т.; анатомия – 8 от 10 т.; гравюра – 8 от 10 т.; история на изкуството – 8 от 10 т. По спомени на сина му след завръщането си в България през 1943 г. рисува малко, предимно натюрморти. До смъртта си живее в гр. Своге.

²⁷ Завършила първи курс на ХА в София (според документите на архива във Флорентинската академия). Главен регистър на Академията за 1925-1950-К. През 1926/1927 е записана 1-ви сем. спец. „Живопис“ в Академията в Милано. От 1926 до 1931 е записана и завършва Академията във Флоренция, спец. „Живопис“, при проф. Карена.

Професионалната оценка на проф. Карена за Куйкова е: „С голямо желание и постоянство“.

²⁸ Записан в гл. регистър на курса „Голо тяло“ за 1899-1909. Деловодни документи за 1906/1907 и 1907/1908 г. През 1902/1903 посещава общия курс „Рисунка“. 1907/1908 записва спец. курс „Рисунка“. Датата и мястото на раждане на М. Младенов и периодът на обучение в ДРУ (1898-1902) са отбелязани в: Георгиева. М. „Българското изкуство на южнославянските изложби 1904-1912“, с. 209.

²⁹ Картотека на студентите за 1925-1932-Д. Завършил Академията в Прага, спец. „Скулптура“ (според документи от архива). Живее и работи в гр. Загребия. 1939/40 – записва спец. „Скулптура“ във Флорентинската академия.

³⁰ Записан в картотеката на студентите за 1935-1940 г. От 1937 до 1939 е записан „Живопис“ във Флорентинската академия. Дипломира се през 1939 г. Според кореспонденцията между ХА - София (дир. проф. Лазаров) и Флорентинската академия (дир. проф. Карло Ривалта и проф. Карена) можем да мислим, че М. Бояджиев се записва и в ХА-София през 1939 г.

³¹ Записан в главния регистър на Академията във Флоренция за 1884-1905 г.; Регистър на курса „Голо тяло“ от 1891-1892. На 16.10.1890 - записан 1-ва година на общия курс в Академията. (?) (няма друга информация). На 12.02.1892 е записан в регистъра на курса „Голо тяло“ само с името си, липсват други данни. На 20.10.1893 е записан отново в същия курс.

През 1890 г. се записва първи курс на Академията в София. (гл. книги на ХА в София)(?!). Според гл. книга на ХА - София, Т. Мавродинов е завършил Миланската академия. В биографичната справка на художника в „Българското изкуство на южнославянските изложби 1904-1912“ от М. Георгиева освен участието му през 1904 г. в Първата южнославянска изложба (Белград) няма друга информация. Според Димо Аджаров (внук на Т. Мавродинов) художникът е посетил или е учил във Венецианската академия (?!). Също според спомените на внука след завръщането си от Италия художникът е преподавал в I мъжка гимназия. Умира през 1920 г. на 49 години. Модел за картината „Македонка“ е сестрата на художника.

³² Главен регистър на Академията във Флоренция за 1884-1905 г. От 1903 до 1907 г. посещава общите и спец. курсове по „Живопис“. 1903/1904 - Грамота на изпит по фигуративна рисунка.

³³ В бележника със спомени на София Суруджон за художничката Султана Суруджон пише: „и двете имахме един и същ учител по рисуване (Хр. Данов), който беше много добър художник, забравен в едно малко градче Нови Пазар.“ Виж в: Маринска. Р., Биография на моята сестра Султана Суруджон, от София Суруджон., Art in Bulgaria. Изкуство., 2000, бр. 73-74, с. 23-24 и 5-7.

³⁴ Главен регистър на Академията за 1884-1905; Деловодни документи за 1904 г. През 1903/1904 - посещава 1-ва год. спец. курсове на Академията – „Рисунка“, Скулптура“, „Декорация“, Архитектура“.

³⁵ Картотека на студентите за 1934-1950 г. От 1925 до 1931 г. (с прекъсвания по здравословни причини) завършва спец. „Живопис“ във Флорентинската академия при проф. Карена.

³⁶ Записан в главния регистър на Академията за 1884-1905 г.; Деловодни документи за 1899-1900/А; От 1899 до 1902 посещава общия и спец. курс „Рисунка“. Награди: 1899/1900 – Грамота за курса „Рисунка“ и „Архитектура“; Сребърен медал за „Елементи на перспективата“ и „Теория на светлосянката“. 1900/1901 - Бронзов медал в курса Перспектива“; 1901/1902 – Грамота в курса рисунка по гипсов модел; Бронзов медал в курса „Перспектива“.

³⁷ Главен регистър на Академията за 1860-1890 и за 1884-1905; Деловодни документи за 1890 г. От 1890 до 1892 г. е записан в спец. „Живопис“. 1890 г. – печели конкурс „Рисунка“, 1891 г. – печели конкурс „Грабюра“.

³⁸ Записан в Главния регистър на Академията за 1860-1890;

Деловодни документи за 1890 г.

От 1888 до 1890 г. посещава общия курс по рисуване. 1889 г. – Грамота на изпита по рисунка. 1890 г. - Бронзов медал за рисунка по гипсов модел.

³⁹ Записан в главния регистър на Академията за 1860-1890; за 1884-1905 г.; Деловодни документи за 1890 г. От 1890 до 1892 посещава общия курс „Рисунка“. 1890 г. – Печели конкурс за рисунка.

⁴⁰ Главен регистър на Академията за 1860-1890 г. От 1888 до 1890 е записан в Академията, спец. „Живопис“. 1889 – Бронзов медал за гравюра. 1890 - Бронзов медал за рисунка по гипсов модел.

⁴¹ Записан в главния регистър на Академията за 1884-1905 г. През 1892 г. е записан 3-та година в общия курс на Академията. Антон Кифалов вероятно е част от възрожденския тетевенски род Кифалови. Баща му Лазар е свещеник в Тетевен (според документите на Академията). Архивите на Тетевен датират от 1900 г. и следите на художника Антон Кифалоф се губят. В града има улица „Михаил Кифалов“, но род със същата фамилия не е останал.

⁴² Записан в регистъра на свободната школа „Голо тяло“ за 1905-1922 г.; Деловодни документи за 1904 г. От 1904 до 1906 посещава курса „Голо Тяло“, а през 1906/1907 се записва 3-та година в спец. „Декоративно изкуство“ след издържани приравнителни изпити.

⁴³ Картотека на студентите – А-В за 1924. 1924 г. записан спец. „Живопис“. През 1926 г. прави постъпки за влизане в Аграрния университет в Милано.

⁴⁴ Кандидатства в Академията заедно със Зоя Паприкова през 1926 г. От 1926 до 1931 г. завършва спец. „Живопис“ при проф. Карена.

⁴⁵ Записан в главния регистър на курса „Голо тяло“ за 1926 г. Липсва друга информация.

⁴⁶ Картотека на студентите за 1928-1950 г. През 1947 – 1-ва год. в курса „Живопис“.

⁴⁷ Записана в Главния регистър на Академията за 1884-1905. Липсва всякаква друга информация.

⁴⁸ Записан в Регистър на курса „Голо тяло“ за 1906-1907 г. Липсва друга информация.

⁴⁹ Записана в регистъра на курса „Голо тяло“ за 1899-1909 г. Липсва друга информация.

⁵⁰ Записани в специалност „Декоративно изкуство“ в регистъра на Академията за 1840-1859 г. Липсва всякаква друга информация.

⁵¹ Виж: Маринска. Р., Българската живопис (1900-1950). София-Европа в контекста на европейското изкуство. София, 1999 г.

⁵² Calcagni. Artemisia. A.; Chimiri. Lucia., Arte Moderna a Firenze. Cataloghi di esposizioni 1900-1933, Centro Di, FI, 1988, p.12

⁵³ В биографичната справка за Иван Ангелов В: Георгиева. М. „Съюзът на южнославянските художници „Лада“. „Българското изкуство на южнославянските изложби 1904-1912 г.“, на с. 202 пише, че художникът „участва в съвместни изложби на българското изкуство в чужбина – Белград (1904; 1912), Лондон (1907), Флоренция (1909/10), Венеция (1910), Рим (1911), Виена и Будапеща (1922), Прага (1926 посмъртно).“

⁵⁴ Марински. Л., Иван Ангелов 1864-1924, БХ, София, 1959, с. 46. Картина на Ив. Ангелов „Врачка“ е публикувана под №32 в монографията.

⁵⁵ В каталога на изложбата: Бюлетин на VI изложба на Асоциацията на италианските художници. Дела на Асоциацията на италианските художници от 31.12.1909 до 2.01.1911.

⁵⁶ Протич. А.

⁵⁷ De Benedetti. Michele, L`esposizione internazionale di Belle Arti in Roma nel 1911, Roma, Nuova Antologia, p. 54-56 (с. 54-56).

⁵⁸ Pica. Vittorio, L`Arte mondiale a Roma nel 1911, Bergamo, Istituto italiano d`arti grafiche, 1911, fasc. VII/1912, XXIV- Artisti svizzeri, greci, armeni e balcanici. (с. CXLIV-CXLV).